

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки, менеджменту та психології
Кафедра публічного управління та адміністрування

СИЛАБУС (SYLLABUS)

Дисципліна «Цифрова економіка України/Digital economy of Ukraine»

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

Викладач	Новікова Наталія Леонідівна
Науковий ступінь	Доктор економічних наук
Вчене звання	Доцент
Посада	Завідувач кафедри публічного управління та адміністрування
Адреса кафедри	м.Київ, вул. Кіото 19, каб. А-438
E-mail	rua@knu.edu.ua
Консультації	Відповідно до графіку індивідуальних консультацій на сайті кафедри

ПОЛІТИКА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

<https://knu.edu.ua/file/NjY4NQ==/bf27ad9293fa2bb6f9b2c3031d4b6e4a.pdf>

Дотримання академічної доброчесності передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилання на джерела інформації у разі використання не авторських ідей, розробок, тверджень, відомостей і т.п.;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної наукової діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Порушенням академічної доброчесності вважається:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в наукових дослідженнях;
- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються наукових досліджень.

За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності:

- повторне проходження оцінювання (модульний контроль, іспит, залік тощо);
- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньо-професійної програми;
- відрахування з Університету;
- позбавлення наданих університетом пільг;
- відмова у присудженні відповідного ступеня вищої освіти;

ПОЛІТИКА ЩОДО ВІДВІДУВАННЯ ЗАНЯТЬ

- відвідування занять є обов'язковим;
- Студент, який пропустив практичне заняття, самостійно вивчає матеріал (при виникненні питань може звертатися за консультацією згідно розкладу консультацій викладачів оприлюдненого на сайті кафедри) за наведеними джерелами, виконує завдання і здає його викладачу.
- за об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування та ін.) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із викладачем дисципліни.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва дисципліни/тип дисципліни	Цифрова економіка України / вибіркова
Навчальний рік	2022-2023, 2023-2024
Факультет	Факультет економіки, менеджменту та психології
Курс	3-4
Семестр	6-8
Освітній ступінь	бакалавр
Галузь знань	12 Інформаційні технології
Спеціальність	122 Комп'ютерні науки
Загальна характеристика	Кількість годин –180 Кількість кредитів – 6 Види занять: лекції, практичні, самостійна робота. Співвідношення аудиторних годин і годин самостійної роботи - 68/112 Мова викладання – українська Форма викладання – очна
Підсумковий контроль	Екзамен
Програмне забезпечення	Microsoft Office
Обладнання	Проектор, комп'ютерна техніка із встановленим програмним забезпеченням та доступом до мережі Інтернет.
Необхідні попередні дисципліни	«Комп'ютерні технології обробки та візуалізації даних»
Методика вивчення	Методика вивчення дисципліни полягає у набутті студентами знань загальнотеоретичного і практично-прикладного характеру під час лекцій, практичних занять, самостійної роботи та вивчення першоджерел і навчально-методичної літератури.
Мета і завдання	Метою вивчення дисципліни «Цифрова економіка України» є надання фундаментальних теоретичних знань і набуття практичних навичок та умінь вирішення професійних завдань, що виникають в різних сферах цифрової економіки. Завданням вивчення дисципліни «Цифрова економіка України» є надання студентам ґрунтовних знань необхідних для управління економічними об'єктами в процесі їх цифровізації, впровадження цифрових технологій в секторах промисловості, бізнесі та державному управлінні для підвищення їх ефективності, конкурентоспроможності, забезпеченні сталого національного розвитку, зростанні обсягів виробництва високотехнологічної продукції та благополуччя населення України

Місце дисципліни в освітньо-професійній програмі	
Загальні компетентності	ЗК 2 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК 6 Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями. ЗК 7 Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК 12 Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ТЕМАТИКА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Концептуальні засади цифрової трансформації суспільства

Сутність процесу цифровізації суспільства. Цифровий кодекс. Зміст, політико-управлінські основи та суб'єкти процесу цифровізації. Цифрові технології за типами взаємодії між суб'єктами. Цифрове суспільство. Цифрова економіка. Цифрові тренди як напрями розвитку цифрових технологій. Національні, регіональні, місцеві ініціативи з цифрової трансформації України. Сценарії розвитку цифрової економіки України (інерційний та форсований). Принципи політики цифровізації України. Місія, візія, цілі та завдання цифровізації України.

Тема 2. Загальносвітові тенденції цифровізації.

Загальносвітові тенденції як фактор впливу на процес цифровізації: глобалізація, розвиток глобального інформаційного простору, зростання складності та невизначеності, кількості та рівня загроз, у тому числі, в інформаційній сфері. Типи цифрових економік (чотири еволюцій). Розбудова цифрової інфраструктури. Особливості концепцій та сценаріїв цифровізації у різних країнах світу: спільне та відмінне. Принципи цифровізації в країнах Європейського Союзу. Ініціативи ЄС щодо розвитку «цифрової» економіки «Індустріальна політика для ери глобалізації» (Industrial Policy for Globalisation Era); «Цифровий порядок денний Європи» (Europe Digital Agenda); Стратегія «Підприємницька діяльність - 2020» (The Entrepreneurship, 2020). Інтеграція України в цифровий єдиний ринок (Digital Single Market).

Тема 3. Оцінка макроефектів від цифровізації для ключових стейкхолдерів

Цифровізація як платформа розвитку секторів та галузей економіки. Вплив цифровізації на ВВП: кардинальна зміна традиційних галузей та секторів, класичних бізнес-моделей; створення нових секторів, сегментів - штучний інтелект, робототехніка, біоінженерія, 3D-принтинг, наномедицина. Персоналізація пропозицій для кожного клієнта; автоматизація та роботизація; мінімізація потреб в людському ресурсі; зміни структури споживання, попиту та ринку робочої сили, створення нових професій; підвищення ефективності та продуктивності праці. Цифровий ВВП (додана вартість, яку діджитал створює для кожного сектору економіки). Зміна ланцюгів створення доданої вартості. Оцінку впливу інвестицій в цифрові технології та цифрові інфраструктури на ВВП. Оцінка зростання продуктивності за рахунок цифровізації. Ефекти від цифровізації для бюджету держави: інвестиції в цифровізацію виробництва, бізнесу, промисловості; додаткові надходження до бюджету; інвестиції в цифрову інфраструктуру; приріст продуктивності праці; додатково створений ВВП за рахунок цифровізації; кількість створених робочих місць. Частка цифрової економіки у ВВП України (КРІ). Ефекти від цифровізації для бізнесу: зростання промислового виробництва; зростання високотехнологічних сегментів; зростання пропускну здатності виробництва; зростання кількості замовлень, виконаних вчасно; скорочення запасів; зростання ефективності встановленого обладнання; скорочення простоїв обладнання; економія витрат на закупівлю; додаткове залучення до країни інвестицій у розвиток Індустрії 4.0 — як у виробництва, так і в центри R&D, інкубатори та технологічні компанії. Ефекти від цифровізації для громадян: можливість капіталізації себе, своїх знань, вмінь та навичок завдяки використанню цифрових технологій; використання онлайн-сервісів та платформ для розвитку своїх бізнесів через власні боти та цифрові особисті «копії», без посередників і роботодавців; зростання доходів; зростання тривалості та якості життя (доступ до якісної медицини, до якісної освіти; гарантована безпека кожної людини; взаємодія громадян із державою через електронний кабінет – економія часу, грошей, комфорт).

Тема 4. Цифровізація бізнесу та промисловості (Індустрія 4.0)

Програма «Індустрія 4.0», концепція «старт-фабрика». Принципи переходу на 4.0. Консолідація головних стейкхолдерів Індустрії 4.0 та урядових структур навколо цілей та програм розвитку

Індустрії 4.0. Залучення IT-сектору до проблем розвитку внутрішнього ринку й насамперед питань передавання досвіду глобалізації та кращих бізнес-практик промисловим хай-тек-секторам. Цільові ініціативи в Україні для реалізації відповідних ініціатив та проєктів Індустрії 4.0. Головні стратегічні ініціативи та напрями розвитку Індустрії 4.0 в Україні. Створення інноваційної екосистеми промислових хай-тек-сегментів включно з повною інтеграцією з дослідницьким простором. Ефекти від розвитку Індустрії 4.0. Інтеграція в європейські та світові ланцюжки цінності Індустрії 4.0. Включення України до всесвітнього руху «Індустрія 4.0».

Тема 5. Цифрова трансформація в аграрній сфері України.

Цифрове (точне) землеробство e-farming. Ресурсні, економічні, екологічні, охороно-оздоровчі, соціальні детермінанти переходу на цифрове землеробство. Механізми ефективного функціонування «цифрового» землеробства. Залежність між впровадженням цифрових технологій в аграрній сфері та безробіттям, рівнем доходів сільського населення, міграцією сільської молоді, підвищенням привабливості праці в агросфері, підвищенням рівня економічної культури й екологічної свідомості сільського населення. Перспективи «цифрового» землеробства України. Цифровізація сільського господарства в програмах цифровізації сільських територій України.

Тема 6. Цифрова трансформація в сфері охорони здоров'я України.

Програма Європейського Союзу «Європейська стратегія здоров'я 2030», національна стратегія «Здоров'я нації 2030. Цифрові платформи електронної охорони здоров'я eHealth, Digital Health, Tele Health. Національна система Electronic Health Record (EHR). Національні стандарти цифрової медицини. Computerized Medical Record (оцифровування даних медичних карт, запровадження архівно-резервних функцій). Electronic Medical Record (оцифровування архівних медичних карт). Electronic Patient Record (уніфікація Electronic Medical Record із різних медичних закладів та об'єднання в одній базі), Electronic Identifiers (ідентифікація користувачів системи eHealth). EpSOS (smart open service for European patients) – виписка; CDSS (clinical decision support system) – система допомоги у прийнятті рішень для клініцистів; ePrescription (електронний рецепт); eCapture — формування електронного рецепту лікарем медичного закладу; eTransfer — конфіденційна передача електронного рецепту до аптеки; eDispensation — передача даних із аптеки назад до медичного закладу, підтвердження; TeleHealth: «цифрові» технології для надання дистанційних медичних послуг та підтримки роботи лікарів; eMedical Claim Forms (пакет електронних документів, що надаються органам соціального страхування або медичним закладам для отримання компенсації).

Тема 7. Цифрова трансформація торгівлі

Тенденції розвитку е-торгівлі (e-commers): зростання кількості мобільних трансакцій, розвиток омніканалів, перехід B to B продаж в он-лайн, розвиток сервісів доповненої реальності, розширення використання голосу і зображень для взаємодії он-лайн. Бар'єри у сфері розвитку е-торгівлі: недостатня безпека даних (кіберзлочини та шахрайство) та недостатній розвиток інтернет-комунікацій (максимальне покриття, пропускна спроможність каналів та швидкість передачі даних). Залежність між розвитком «цифрової» інфраструктури країни та розвитком ринку електронної комерції. Мобільний сегмент e-commers. Верифікація платежів в e-commers. Цифрові технології в e-commers: розширення способів здійснення оплати; використання «електронних» грошей; онлайн-кредитування; «смайт-логістика» та супутні послуги; покращення «цифрових» навичок громадян; розвиток транскордонної електронної торгівлі. Програми ЄС Digital Single Market. Фулфілмент-послуги міжнародних торгових площадок.

Тема 8. Цифровізація сфери екології та природних ресурсів України.

Інтегрована електронна система екологічної інформації. Спільна система екологічної інформації ЄС (Shared Environmental Information System, SEIS) та інтеграція до неї України. Система екологічного моніторингу. Електронний інтегрований дозвіл у сфері екології та природних ресурсів. Smart usage (розумне та відповідальне користування та забезпечення доступності ресурсів, санітарії та гігієни). Smart energy (розумне споживання енергії, підвищення ефективності виробництва та постачання енергії). Smart city management (розумне ефективне й цілісне планування та управління містами). Clean air (забезпечення чистоти повітря,

атмосфери). Smart ecosystems (розумне використання наземних та водних екосистем і запобігання втрати біорізноманіття). Національна система незалежного екологічного моніторингу та оцінки водних екосистем та водопостачання, стану атмосферного повітря, екосистем суші. Електронні реєстри природних ресурсів.

Тема 9. Цифрова трансформація у сфері освіти і науки України.

Англо-американська та континентально-європейська моделі цифрових трансформацій у сфері освіти: переваги та обмеження, можливості використання в Україні. Програма розвитку та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та цифровізації в сфері освіти і науки України. Навчальні інформаційні системи автоматизації основних процесів роботи навчальних закладів. Напрями цифрової трансформації в секторі вищої освіти: взаємодія з клієнтом (студентом, абітурієнтом), оптимізація процесів, зміна бізнес-моделі. Модульна кросплатформова система. Гармонізація з європейськими та світовими науковими ініціативами. Стимулювання самозайнятості. Формування культури «навчання протягом усього життя». Розвиток цифрових платформ талантів.

Тема 10. Цифровізація соціальної сфери.

Єдиний державний реєстр соціальної сфери та інтеграція існуючих розрізнених баз даних. Електронні послуги у сфері соціального захисту. Автоматизація перевірки даних під час призначення адресної допомоги, пільг та інших видів соціальної допомоги. Електронні трудові договори. Екосистема взаємодії громадян із соціальними програмами, послугами та інформацією, необхідною для вибору послуг. Екосистема взаємодії соціальних служб, відомств, недержавних організацій, постачальників послуг для спільних погоджених дій щодо забезпечення потреб громадян. Платформи управління соціальними програмами для задоволення унікальних вимог організацій соціальної сфери, індивідуальних вимог і специфіки їх споживачів та оцінки ефективності наданих послуг. Створення інтегрованої платформи взаємодії між організаціями соціальної сфери, державними органами та реєстрами. Створення інформаційного та інтеграційного ресурсу («єдиного вікна») соціальної сфери, орієнтованого на безпечну, електронну взаємодію громадян з органами соціальної сфери, включаючи інтерактивні засоби самообслуговування.

Тема 11. Цифрова трансформація у сфері фінансової та бюджетної політики.

Електронний кабінет платника податків. Автоматизована система митниці «єдине вікно». Модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі. Система подання електронної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів і державними цільовими фондами (АС «Є-Звітність»). Автоматизовані процеси формування та виконання бюджетів різних рівнів. Електронні акцизні марки. Держава як інтелектуальний хаб для розвитку людського потенціалу. Виклики та можливості для України. Інструментарій державного регулювання формування мотивацій у споживачів технологій (ініціативи щодо забезпечення фінансової доступності «цифрових» технологій для споживачів; ініціативи щодо забезпечення доступності фінансових ресурсів для закупівлі або кредитування проектів «цифровізації» бізнесу, промисловості). Інструментарій державного регулювання формування потреб у споживачів (ініціація національних проектів «цифровізації» та пошук релевантних моделей державно-приватного партнерства для їх реалізації). Публічний «смарт-активізм».

Тема 12. Цифрова трансформація у сфері публічної безпеки

Цифрові системи безпеки. Інтелектуальні безпекові проекти. Єдина інформаційна система МВС. Національна система викликів екстрених оперативних служб та інших служб життєзабезпечення за єдиним безоплатним телефонним номером 112. Стандарти NG9-1-1 (European Emergency Number Association).

Тема 13. Цифрова інфраструктура

Поняття, елементи та цілі створення цифрової інфраструктури. Технології цифрової інфраструктури. Система цифрової взаємодії електронних інформаційних ресурсів. Обмін даними між інформаційно-телекомунікаційними системами органів влади. Транскордонна електронна взаємодія. КРІ розвитку цифрових інфраструктур. Спеціальні захищені мережі передачі даних, у тому числі національної системи конфіденційного зв'язку. Захищені центри обробки даних, у тому числі з використанням хмарних технологій.

Тема 14. Електронна демократія та електронна держава

Поняття, мета та завдання електронної демократії (е-демократія). Еволюція електронної демократії. Форми та моделі електронної демократії. Поняття електронної держави (е-держава). Роль і функції органів державної влади та місцевого самоврядування в умовах електронної держави. Електронна демократія як механізм політичної взаємодії. Умови запровадження електронної демократії. Система е-декларування як інноваційних цифровий інструмент. Сектори (напрями) е-демократії у Рекомендаціях Ради Європи. Електронні вибори (е-вибори) як елемент представницької демократії. Портали для інтерактивного голосування з інформацією про партійні програми та дискусійними форумами. Переваги та недоліки електронного голосування. Е-парламент. Автоматизація процесів функціонування парламенту як напрям електронної демократії. Е-законодавство. Е-правосуддя. Е-посередництво (е-медіація або досудове вирішення спорів). Електронне громадське обговорення проєктів нормативно-правових актів та інших документів, що мають значне суспільне значення. Е-ініціативи. Е-агітація. Е-підрахунок голосів та е-опитування. Співвідношення електронної демократії та електронного урядування на практиці. Зарубіжний досвід розвитку електронної демократії. Оцінка та громадський контроль діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування за допомогою технологій електронного урядування.

Тема 15. Електронні послуги

Поняття та класифікація електронних послуг (е-послуги). Інтегровані електронні послуги за життєвими та бізнес-ситуаціями. Принцип єдиного вікна («one-stop-shop»). Переваги та економія від реалізації електронних послуг. Стандарти форматів опису електронних послуг. Поняття, класифікація та функції порталів органів державної влади усіх рівнів та органів місцевого самоврядування. Склад інформаційного та технологічного забезпечення Інтернет-порталу органу влади. Онлайн-сервіс «Дія». iGov – Портал державних послуг. Єдиний державний портал адміністративних послуг як єдина точка доступу фізичних та юридичних осіб до електронних послуг. Он-лайн будинок юстиції. Електронний кабінет платника податків. Сервіси Держгеокадастру. Електронні публічні закупівлі (е-закупівлі). Електронний майданчик E-tender.UA. Електронна система Prozzoro. Модуль аналітики для контролю системи державних закупівель. Моніторинговий портал публічних закупівель Dozorro. Індекс найкращих практик для аналізу публічних закупівель за допомогою електронної системи. Електронні договори та рахунки. Електронні аукціони. Досвід країн-членів Європейського Союзу щодо надання електронних послуг. Досвід Канади, США, азійських країн щодо впровадження електронних державних послуг.

Тема 16. Цифровізація сфери ідентифікації громадян

Поняття електронної ідентифікації. Інфраструктура та технології електронної ідентифікації та авторизації громадян. Поняття електронних довірчих послуг. Основні принципи державного регулювання у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації. Система органів, що здійснюють державне регулювання у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації. Суб'єкти відносин у сфері електронних довірчих послуг. Права та обов'язки користувачів та надавачів електронних довірчих послуг. Електронна ідентифікація та довірчі послуги для електронних транзакцій в межах внутрішнього ринку за Регламентом (ЄС) № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради. Електронні ідентифікаційні картки. Принцип «single-sign-on». Інтегрована система електронної ідентифікації та автентифікації. Електронний цифровий підпис. Основи формування та надання електронного цифрового підпису (ЕЦП). Національна система електронного цифрового підпису, її організаційна структура, функції та завдання суб'єктів Національної системи ЕЦП. Унікальні персональні номери як засіб ідентифікації громадян. Електронні паспорти. Паспорт громадянина України у формі ID-карти. Схеми і засоби електронної ідентифікації та встановлення рівнів довіри до них (у тому числі Mobile ID, Bank ID).

Тема 17. Оцінювання розвитку цифровізації суспільства

Характеристика систем оцінювання розвитку цифровізації суспільства. Індекси кількісної та якісної оцінки електронного урядування в країні. Система індикаторів SIBIS. Система індикаторів WSIS. Загальні положення індексів оцінки розвитку інформаційного суспільства.

Індекси рівня розвитку інформаційного суспільства: індекс цифрового доступу (Digital Access Index); індекс цифрових можливостей (Digital Opportunity Index); індекс мережевої готовності (Networked Readiness Index); індекс інформаційного суспільства (Information Society Index); індекс цифрового поділу (Digital Divide Index); індекс поширеності ІТ (ICT Diffusion Index); індекс розвитку ІТ (ICT Development Index); індекс готовності до електронного уряду (e-Government Readiness Index); індекс електронної участі (e-Participation Index). Місце України за міжнародними рейтингами. Рейтинги Networked Readiness Index (WEF), Global Innovation Index (INSEAD, WIPO), Global Competitiveness Index (WEF).

Перелік навчальних робіт студентів та оцінки їх у балах з дисципліни «Цифрова економіка України»

Види робіт	К-сть балів
Практичне заняття №1. Тема «Загальносвітові тенденції цифровізації»	4
Практичне заняття №2. Тема: «Цифровізація бізнесу та промисловості (Індустрія 4.0)».	4
Практичне заняття №3. Тема: «Цифрова трансформація в аграрній сфері України».	4
Практичне заняття №4. Тема: «Цифрова трансформація в сфері охорони здоров'я України».	4
Практичне заняття №5. Тема: «Цифрова трансформація торгівлі».	4
Практичне заняття №6. Тема: «Цифровізація сфери екології та природних ресурсів України».	4
Практичне заняття №7. Тема: «Цифрова трансформація у сфері освіти і науки України».	4
Практичне заняття №8. Тема: «Цифровізація соціальної сфери».	4
Практичне заняття №9. Тема: «Цифрова трансформація у сфері фінансової та бюджетної політики».	4
Практичне заняття №10. Тема: «Цифрова трансформація у сфері публічної безпеки».	4
Практичне заняття №11. Тема: «Цифрова інфраструктура».	6
Практичне заняття №12. Тема: «Електронна демократія та електронна держава».	6
Практичне заняття №13. Тема: «Електронні послуги»	6
Практичне заняття №14. Тема: «Цифровізація сфери ідентифікації».	6
Разом: Аудиторна робота	64
Самостійна робота (СР)	36
Всього:	100

КОНТРОЛЬ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

При вивченні дисципліни використовуються наступні форми контролю знань студентів: поточний; модульний; підсумковий.

Поточний контроль передбачає перевірку теоретичних питань, самостійної роботи, практичних робіт та усне опитування по кожній практичній роботі. По даному виду контролю оцінювання знань студентів здійснюється у відповідності до бального

розподілу наведеного в попередній таблиці.

Формою підсумкового контролю є екзамен. Екзаменаційна оцінка (100 балів) є результатом виконання двох теоретичних питань (2 x 20 балів = 40 балів) та практичного завдання (60 балів).

Результуюча оцінка з дисципліни визначається як середня від балів набраних протягом семестру та отриманих на іспиті.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основний:

1. Електронне урядування [Електронний ресурс]: підручник / авт. кол. : В. П. Горбулін, Н. В. Грицяк, А. І. Семенченко, О. В. Карпенко та ін. ; за заг. ред. проф. Ю. В. Ковбасюка ; наук. ред. проф. Н. В. Грицяк, проф. А. І. Семенченка. – Київ : НАДУ, 2014. – 352 с.
2. Соловійов С. Г. Електронна демократія [Електронний ресурс]: навч. посіб. / Н. В. Грицяк, С. Г. Соловійов. – К. : НАДУ, 2015 – 66с.
3. Чернявська О. В. Національна економіка. Навч. посіб. / О. В. Чернявська. – К.: Алерта, 2018. – 502 с.